

Debatt

debatt@dn.no

Særaldersgrenser hindrer reform

Gamle særaldersgrenser stikker kjepper i hjulene for ny offentlig tjenstepensjon.

Innlegg
Harald Espeli

I 1895 vedtok Stortinget de første aldersgrenser for høyere offiserer. De var de første embetsmenn som fikk rett og plikt til å gå av ved en bestemt alder med en rettighetsbasert pensjon.

Særaldersgrensene, nå i praksis ned til 57 år, er en undervurdert del av dragkampen om en ny offentlig tjenstepensjon som har pågått siden 2009. Særaldersgrensene, som er mindre endret enn andre sider av den statlige tjenstepensjonsordningen av 1917, er i strid med pensjonsreformens arbeidslinje.

Få uker etter konsulatkrisen i 1895 med Sverige, som under trussel om krig hadde truet Norge til et ydmykende politisk tilbaketog, understreket forsvarsminister Christian Olsson de tunge militære argumenter for å innføre aldersgrenser for høyere offiserer.

Under militære operasjoner forflyttet hærens offiserer seg da på hest. «Landforsvaret er ikke tjent med Officerer, som ikke taalet Strabadser paa Grund av Alderdomssvaghed, som er saa daarlige, at de knapt kan ride i Trav. Vi maa i vår Armé som i andre Armeer have kraftigt Befal, som indgyder Tillid, og som ikke bliver liggende igjen på Landeveien.»

Olssøns argumentasjon bidro til at Stortinget vedtok aldersgrenser varierende mellom 45 år for premie-løytnanter og 68 år for admiraler/generaler.

I 1917 ble Statens pensjonskasse etablert for å administrere den nye kollektive rettighetsbaserte tjenstepensjonsordningen som kombinerte alders-, uføre- og etterlattepensjon til ektefelle og barn. Pensjonskassen omfattet statens tjenstemenn, landets lærere og etter hvert andre grupper.

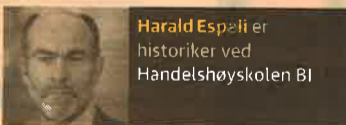
Våren 1917 vaklet likevel hele pensjonsordningen en periode på den parlamentariske avgrunnens rand på grunn av striden om mannlige

Pensjonskassen omfattet statens tjenstemenn, landets lærere og etter hvert andre grupper, skriver forfatteren. Foto: Gorm K. Gaare

læreres aldersgrense skulle være 65 eller 70 år, som ble vedtatt. Også spørsmålet om kvinnene skulle ha fem år lavere aldersgrense enn menn, som den var mellom 1917 og 1957, skapte stor politisk strid i 1917. Tilhengerne av likestilling tapte selv om kvinnene også da levde lenger enn menn.

Mange av 1917-ordningens prinsipper sto urokket frem til

Harald Espeli er historiker ved Handelshøyskolen BI

iverksettelsen av pensjonsreformen i 2011 og gjelder fortsatt. Det dreier seg om 30 års opptjenings-tid, 66 prosent pensjon av sluttlønn opp til et visst nivå, 70 års generell aldersgrense, tallrike særaldersgrenser og fleksibel pensjonsalder.

Pensjonsordningen av 1917 ble et forbilde for private og kommunale tjenstepensjoner og universelle trygdeordninger knyttet til alder og uførhet og enkepensjon som vokste frem

fra 1950-tallet.

Den neste store endringen var universell alderstrygd fra 1959 som krevde en samordning med tjenstepensjonen for å unngå at statspensjonistene fikk to uavhengige pensjoner. Samordningen innebar at samlet alderspensjon skulle være minst den garanterte 66 prosent av sluttlønnen for de fleste statspensjonister. Tjenstepensjonen ble gjennom samordningen en bruttopensjonsordning med en nominell bruttogaranti.

Fra 1970-årene fikk Norge en felles offentlig tjenstepensjon, der Statens pensjonskasses regler fungerte som mal for kommunesektoren. Kommunesektorens tjenstepensjoner forble imidlertid fondsbaserte. Den offentlige tjenstepensjonen omfatter en stadig større del av landets pensjonister på grunn av den raske veksten i offentlig sektor siden 1970-årene.

På grunn av bruttogarantien ble de offentlige tjenstepensjonene skjermet mot innstramminger i folketrygden tidlig i 1990-årene. Da arbeidet med

Forskningen

Hvem: Harald Espeli
Hva: Pensjonsløftet. Statlige tjenstepensjoner gjennom 200 år.
Hvor: Pax 2017

pensjonsreformen startet i 2001, var spørsmålet i hvor stor grad den offentlige tjenstepensjonen skulle skjermes eller tilpasses den nye folketrygden.

Forhandlingene mellom staten og tjenstemannsorganisasjonene om tilpasningen av tjenstepensjonen til pensjonsreformen brøt sammen under lønnsoppgjøret i 2009. Stortinget vedtok likevel at to av pensjonsreformens viktigste endringer av folketrygden, som ble iverksatt fra 2011, også skulle gjøres gjeldende for offentlige tjenstepensjoner. Det dreide seg om at løpende pensjoner skulle reguleres med lønnsutviklingen minus 0,75 prosentpoeng og at levealdersjusteringen, den

«Landforsvaret er ikke tjent med Officerer, som ikke taalet Strabadser paa Grund av Alderdomssvaghed»

viktigste innstramningen i pensjonsreformen, skulle gjelde.

Senere drøftinger og forhandlinger mellom partene for å finne en løsning har vært preget av manglende kompromissvilje om den fremtidige tjenstepensjonens innhold. Særaldersgrensene representerer en særskilt utfordring som i liten grad har vært diskutert så langt.

Harald Espeli, historiker ved Handelshøyskolen BI